



О‘ЗБЕК TИLИDА OLMOШLARNING ЛЕКСИК–SEMANTИК XUSUSIYATLARI

Latofat Ibragimova

Katta o‘qituvchi,
Jizzax davlat pedagogika instituti

Аннотация: Ушбу мақолада олмошларнинг маъно ва грамматик хусусиятларига кўра турлари ҳақида маълумот берилган. Кишилик олмошларининг иккига бўлиниши мисоллар билан изоҳланган.

Мақолада олмошларнинг лексик-семантик хусусиятлари очиқ берилган.

Калит сўзлар: олмош, лексика, кишилик, сўроқ, ўзлик, кўрсатиш, жамлаш, гумон, сўз, ноаниқ, аллақайси, аллаким.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА МЕСТОИМЕНИЙ УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА

Латофат Ибрагимова

Старший преподаватель,
Джизакский государственный педагогический институт

Аннотация: В статье представлена информация о типах местоимений в соответствии с их семантическими и грамматическими особенностями. Разделение личностных местоимений на два поясняется примерами.

В статье раскрываются лексико-семантические особенности местоимений.

Ключевые слова: местоимение, лексика, личные, вопросительные, относительные, указательные, определительные, неопределённые местоимения, слово, неопределённое, какой-либо, кто-то.

LEXICO-SEMANTIC PROPERTIES OF PRONOUNS OF THE UZBEK LANGUAGE

Latofat Ibragimova

Senior Lecturer,
Jizzakh State Pedagogical Institute

Abstract: The article provides information on the types of pronouns in accordance with their semantic and grammatical features. The division of personal pronouns into two is illustrated by examples.

The article reveals the lexical and semantic features of pronouns.

Key words: pronoun, vocabulary, personal, interrogative, relative, demonstrative, attributive, indefinite pronouns, word, indefinite, any, someone.

Kirish

Olmoshlar ma'no va grammatik xususiyatlariga ko'ra quyidagi turlarga bo'linadi. 1) Kishilik olmoshlari: men, biz (I shaxs); sen siz (II shaxs); u, ular (III shaxs); 2) Ko'rsatish olmoshlari: bu, shu, o'sha, mana shu, mana bu, ana shu kabilar; 3. So'roq olmoshlari: kim, nima, qanday, necha, qaysi, qancha, nega, qalay kabilar. 4. O'zlik olmoshi: o'z; 5. Belgilash jamlash olmoshlari: hamma, butun barcha, bari, har kim, har qanday (hech qaysi) kabilar; 6. Bo'lishsizlik olmoshi: hech kim, hech qanday, hech nima, hech qaysi kabilar; 7. Gumon olmoshlari: allakim, allaqanday, allaqaysi, kimdir, nimadir, allanima kabilar.

Kishilik olmoshlari shaxslarga nisbatan ishlatiladi. Ba'zan kishilik olmoshlari shaxsni ifodalashi bilan birga, ko'rsatish ma'nosini ham bildiradi. Shunga ko'ra, kishilik olmoshlarini ikkiga bo'lish mumkun:

1. sof kishilik olmoshlari (men, sen, biz, siz);
2. kishilik – ko'rsatish olmoshlari (u, ular)sof kishilik olmoshlari faqat shaxsni ko'rsatuvchi, ular so'zlovchi va tinglovchini ifodalovchi olmoshlardir.

Kishilik – ko'rsatish olmoshlari esa (u, ular) kishilik bilan bir qatorda ko'rsatish olmoshi vazifasini ham bajaradi. Bu olmosh ot o'rnida qo'llanib keladi. Otning o'rnini bosadi.

Asosiy qism

Kishilik olmoshlari nutq jarayonida uch xil shaxsni – I, II, III shaxslarni bildiradi. I – shaxs (men) – so'zlovchini, II shaxs (sen) – so'zlovchi murojaat qilayotgan shaxsni – tinglovchini, III shaxs (u) – nutq jarayonida ishtirok etmagan, so'zlovchi yoki tinglovchi eslatib o'tayotgan shaxsni yoki ko'rsatilayotgan predmetni ifodalaydi. Bular birlikni ko'rsatuvchi kishilik olmoshlaridir. Ko'plikda kishilik olmoshlaridan biz olmoshi bir qancha so'zlovchilarni emas, so'zlovchi boshqa shaxslarni, siz (II shaxs ko'plikdagi) olmoshi esa tinglovchini va boshqa shaxslarni bildiradi. Shunday qilib, biz, siz olmoshlari tarkibida I va II shaxs ishtirok etgan shaxslar to'dasini ifodalaydi.

III shaxs ko'plikdagi ular olmoshi so'zlash jarayonida ishtirok etmagan birdan ortiq boshqa shaxsni yoki predmetlarni ifodalaydi. Ular bizga yetib olishsin. Kishilik olmoshlari ko'plik qo'shimchasi – "lar"ni olish bilan ko'plikni ko'rsatmaydi.

Men olmoshi -lar qo'shimchasini qabul qilmaydi. Sen olmoshi esa – lar qo'shimchasi bilan qo'llangandan, tinglovchi va boshqa shaxslarga qo'shimcha munosabatni yoki tinglovchini bir oz kamaytirish ma'nosini bildiradi: Senlarga aytayapman (sen va boshqalarga aytayapman). -lar qo'shimchasi III shaxs birlikdagi u olmoshiga qo'shilib keladi: u keldi – ular keldilar. Biz va siz olmoshlariga qo'shilganda bir oz kuchaytirish ma'nosini shuningdek, so'zlovchi va boshqalar

Филология / Филология / Philology

to'dasini – ko'plikni bildiradi. Egalik qo'shimchalari kishilik olmoshlariga, odatda qo'shib kelmaydi. Ba'zan III shaxs kishilik olmoshi ko'rsatish ma'nosida kelganda, otlashib egalik qo'shimchalari qabul qilishi mumkun:

Kishilik olmoshlari kelishik qo'shimchalarining olib turlanishi mumkun. Meni, uning, seni, sizda, sizga, ulardan kabi. Kishilik olmoshlarining I va II shaxs birlik formalari tushum va qaratqich kelishigidagi bilan turlanganda bir n tovushi tushib qoladi: menning, senni emas, meni – mening, seni – sening.

So'roq olmoshlari orqali so'zlovchi nutq jarayonida ishtirok etuvchilardan o'ziga ma'lum bo'lmagan narsani aniqlab bilishga intiladi.

So'roq olmoshlari shaxsga (kim?) predmetga (nima?), belgiga (qaysi?), (qanday?), miqdorga (necha? qancha?), vaqtga (qachon?), maqsad va sababga (nega? nimaga?) va o'rniga (qani?) munosabat anglatadi. Ba'zi so'roq olmoshlari qo'shma gapda nisbiy so'z vazifasida kelgani uchun so'roq-nisbiy olmoshlari deb nomlanadi: Kim mehnat qilsa, u rohat ko'radi. Nimani buyursang, shuni keltiraman. Ergash gapda kelgan bunday so'roq olmoshlari so'roq ma'nosini yo'qotgan bo'ladi.

O'zbek tilida qo'llanadigan so'roq olmoshlari asosan quyidagi xususiyatlarga ega:

Kim olmoshi shaxslarga nisbatan qo'yiladi. Bu olmoshning qo'llanishida quyidagi xususiyatlar bor:

1. Shaxsga nisbatan so'roqni ifodalagani uchun ot xarakterida keladi va otlar kabi egalik va kishilik qo'shimchalarini qabul qiladi. Mening kimim bor? Ayrim vaqtda juftlanib kelib shaxslarning kimligini aniqlash uchun qo'llaniladi. Juftlanib kelganda har ikkisi birlikda yoki oldingisi

birlikda keyingisi ko'plik formasida qo'llanilashi mumkun.

2. Nisbiy so'z vazifasida kelganda ma'noni kuchaytirish uchun – ki yoki –da, + kim yordamida qo'shib ishlatiladi: kimki ko'p ishlasa, u ko'p haq oladi. Kimdaki (m) vijdonan ishlasa, u hurmatga sazovor bo'ladi.

3. Kim olmoshi – sa qo'shimchasini olib otga qo'shadi: kimsa. Bu so'z hech, har so'zlari bilan kelishi yoki – siz qo'shimchasini olishi mumkun. Kim olmoshi gapda ko'pincha ega, kesim, to'ldiruvchi, ba'zan aniqlovchi va hol bo'lib keladi;

4. Nima olmoshi takrorlanib, har ikkinchisi bir xil shakllarida yoki oldingisi birlikda, keyingisi ko'plik qo'shimchasini olgan holda keladi: nima – nima olding, nima-nimalar olding?

Nima so'zi ba'zan ne shaklida (yolg'iz, yo takrorlangan holda: a) predmetga nisbatan qo'llanilgan nima so'roq olmoshi o'rniga ishlatiladi. .. tuz aynisa ne sotadi? b) predmet belgisini ifodalovchi qanday olmoshiga yaqin vazifada yoki gapning mazmuniga qarab yomon, ko'p degan ma'nolarda ishlatiladi. U qo'rquvdan ne ahvolda ekanini o'zi bilar edi.).

Necha olmoshi otlashib, kishilikning hamma shakllariga kela oladi: nechanchi, nechaga, nechaning, nechadan. Necha so'zi predmet miqdoriga nisbatan so'roqni ifodalaganda sonlarga o'xshash qo'shimchalar bilan birga qo'llanadi. Necha kilometr yo'l bosdim ekan? Gapda aniqlovchi va kesim bo'lib keladi. Necha kishi keldi?

Qanday? olmoshi predmet yoki harakatning belgisiga nisbatan so'roqni bildiradi. Bu so'z qanaqa, qandoq shaklida ham kelib, yuqoridagi ma'noni ifodalashi mumkun: qaysi olmoshi predmetning tarkibiga yoki o'rniga ko'ra belgisini

Филология / Филология / Philology

aniqlash uchun qo'llanadi: qaysi kishi?
Qaysi uy?

Ergash gapli qo'shma gaplarda qaysi olmoshi nisbiy so'zlarning birinchi qismi bo'lib keladi. Qaysi kishi tirishib halol ishlasa, u hurmatga sazovor bo'ladi. Qancha olmoshi son – ravish xarakteriga ega bo'lib, predmet yoki harakatning miqdoriga ko'ra belgisini aniqlash uchun beriladigan so'roqni ifodalaydi. Ko'p predmetning miqdorini aniqlash uchun qo'llanganda, o'zidan keyingi ot ko'pincha birlikda keladi. Qancha kitob olding? – o'nta kitob oldim. Taxminiy miqdorini aniqlash uchun qo'llanganda, ba'zan – cha qo'shimchasini qo'shib keladi. Qancha yerni haydadingiz?)

Nisbiy so'zlarni birinchi qismi bo'lib kelib, daraja – miqdorni ifodalash uchun qo'llaniladi. Yerda qancha nam ko'p bo'lsa, urug' shuncha tez unib chiqadi.

Ko'rsatish olmoshlari shaxs, narsani va ularning belgisini, bir turdagi narsalardan bittasini ajratib ko'rsatish, ta'kidlash uchun xizmat qiladi. Qaysi so'rog'iga javob bo'ladi. Ko'rsatish olmoshlariga, bu, shu, o'sha, mana bu, mana shu, ana shu, ana u olmoshlari kiradi. Din niqobi ostida hokimiyatni egallamoqchi bo'lgan bu g'alamuslar aybsiz jazolandi. (P.Qodirov. Ona lochin vidosi, 40– bet).

Ko'rsatish olmoshlari so'zlovchi bilan ko'rsatilayotgan narsa sodir bo'lgan vaqtga qarab ishlatiladi; ma'nolari hamisha asosda aniqlanadi. Bu olmoshi so'zlovchiga ancha ayon, so'zlovchiga nisbatan ancha yaqin masofada turgan yaqindagi eslatadigan narsa, voqeani ko'rsatishga xizmat qiladi: Bu kunlar pok, ipak nurlar, nafis tanlar–la o'ynashi (K.Olimjon. 10 tomlik, 1 tom T, 1979 64–bet). Shu olmoshi ham, bu olmoshi kabi ma'noga ega, ammo shu olmoshida ta'kid ma'nosi kuchli. Endi hadeb qaysarlik qilmasdan rozi bo'ling. Baribir qaytadigan joyingshu.

U olmoshi esa so'zlovchiga nisbatan ancha uzoqda turgan yoki ancha ilgari eslatib o'tilgan narsalarni ko'rsatadi. O'sha ko'rsatkich olmoshi so'zlovchiga ilgaridan ma'lum bo'lgan, ilgari eslatib o'tilgan narsa (fa) vaqt yoki hodisaning ajratib ko'rsatishga xizmat qiladi. Jon bolam "...Dadang bugun o'sha..." shotut amakingni uchratib qopdi (U.Nazarov O'zgalar uchun 9–bet).

Ko'rsatish olmoshlariga mana, ana so'zlari qo'shib ishlatiladi.

Mana shu, mana bu, ana shu kabi olmoshlar yaqin masofadagi narsani ajratib ko'rsatadi. Uning vaqt masofa jihatdan so'zlovchiga yana ham yaqinligini ta'kidlaydi. Ana u, ana o'sha olmoshlari esa ancha uzoqda turgan yoki oldindan ma'lum narsalarni ko'rsatadi. Ana shunda imlo ajab bir soddalik kasb etadi, jami mavhumliklar tugatiladi. (X.Sultonov. Bobur tushlari, 225–bet).

Mana, ana so'zlari ko'rsatish ma'nosini bildirib yakka holda ishlatiladi. Mana ko'z oldimda bolalikning shod do'stlari, yorlari, qadrdonlari.

Ana... tag'in Saida Mirzayevaning chehrasi hayolida namoyon bo'lib, dardkash ovozi mayin ishlatilayotganday tuyulayapti: ishon, Sevarajon xizmatigizning bu qadar chigalligi!... (N.Qilichov. Chirchiq, 10–bet).

Jamlash – belgilash olmoshlari predmet va shaxslarning yig'indisini, to'dasini bildiradi yoki ularni ayirib, ta'kidlab ko'rsatadi.

Jamlash olmoshlariga hamma, bari, jami, barcha, butun, yalpi so'zlari kiradi. Hamma olmoshi predmet va shaxslar o'rnida qo'llanib ot vazifasida, predmet belgisini ko'rsatib sifat vazifasida keladi. Jami olmoshi ham yuqoridagi olmoshga o'xshash ko'pincha ot xarakterida qo'llanadi. Uning tarkibidagi – i III shaxs birlikdagi egalik qo'shimchasi. Bu so'z ham ko'pincha

Филология / Филология / Philology

qaratqich kelishigidagi soʻz bilan qoʻllanadi. Egalik qoʻshimchasi ikki darajali boʻlib ham qoʻllana oladi. Bolalarning jami dalada – bolalarning jamisi dalada.

Barcha (bor + i –cha) olmoshi koʻproq sifat oʻrnida qoʻllanib predmetning miqdoriga koʻra belgisini ifodalaydi. Barcha odamlar maydonga chiqdi. U barcha qilmishlariga iqrar boʻladi.

Butun (but + un) olmoshi sifat va ravish oʻrnida qoʻllanib, miqdorga koʻra predmet yoki harakatning belgisini ifodalaydi. Har soʻzi soʻroq olmoshlarida kim soʻzi bilan kelib, “hamma”, “har qanday odam” degan maʼnoni ifodalaydi.

Qaysi olmoshi bilan birga sifat vazifasida keladi va maʼno jihatdan har bir olmoshiga oʻxshaydi. Har qaysi guruh soʻzning boshida boʻlishini istardi. Qachon olmoshi bilan birga kelib, “hamma vaqt” degan maʼnoni bildiradi. Bu gapda har qachon takrorlay bersa kerak.

Har olmoshi baʼzi jamlarni va dona sonlar bilan birga qoʻllanib, shu sonlarni taʼkidlab koʻrsatadi: Unib chiqqan har bitta nihol unga sevinch baxsh etardi. Oʻgʻillarining har uchalasi ham bedarak ketdi. Qizlarning har ikkovi ham juda odobli.

Har soʻzi soʻroq olmoshlarida kim soʻzi bilan birga kelib, “hamma”, “har qanday odam” degan maʼnoni ifodalaydi.

Boʻlishsizlik olmoshlari yaʼni inkor olmoshlari maʼno jihatdan belgilash olmoshlarining zidi boʻlib, barcha predmet yoki belgiga nisbatan inkor maʼnosini-boʻlishsizlikni bildiradi. Bu olmoshlar ishtirok etgan gapning kesimi inkor shaklida kelib, gap inkor gap hisoblanadi. Soʻroq olmoshlari hech soʻz bilan birikib kelganda soʻroq olmoshlarining maʼnosi oʻzgarib, shaxs (hech kim), predmet (hech nima), miqdor (hech qancha), belgilovchi soʻzlar hosil qiladi. Hech kim olmoshi inkor gaplar tarkibida uyushgan boʻlaklarning

umumlashtiruvchi soʻzi vazifasida ham kela oladi. Unga na yoʻlovchi, na samovarchi – hech kim eʼtibor qilmadi.

Hech nima olmoshi predmet yoki voqea – hodisaga nisbatan inkorni bildiradi. Biroq Saidaning yuzida hech qanday oʻzgarish yoʻq edi–ku!

Hech nima olmoshi (predmet) ham koʻpincha otlar oʻrnida kelib, otlarga xos egalik va kishilik qoʻshimchalarini oladi. Gapda otlar kabi vazifani bajaradi: Mening hech nimam yoʻq. Hech nimadan tap tortmaydigan odam. Hech qanday olmoshi predmet belgisiga nisbatan inkorni bildiradi: Saidaning yuzida hech qanday oʻzgarish yoʻq edi. (A.Qahhor).

Hech qanday soʻzi paytga nisbatan inkor maʼnosini bildiradi. Gapda ravish oʻrnida qoʻllaniladi – ish harakatning yuzaga kelmaganini bildiradi. Kimsa soʻzi ham boʻlishsizlik olmoshi oʻrnida qoʻllanilib shaxsga nisbatan inkor maʼnosini bildiradi. Lekin shaftoliga kimsa boqmaydi. (Oybek). Hech kim boqmaydigan. Uyda kimsa yoʻq edi. – hech kim yoʻq edi.

Gumon olmoshi muayyan predmet, shaxs, belgi yoki harakat xususida oʻta muhim tushunchani bildiradi. Soʻroq olmoshi bilan qoʻshilib keladigan (alla va dir) birligi ushbu olmoshga noaniqlik maʼnosini kiritadi. Gumon olmoshlari asosan ot va sifat oʻrnida qoʻllaniladi. Yoʻlakda Safoxonning kimgadir shangʻillagani eshitildi. (X.Sultonov Bir oqshom ertagi, 53–bet).

Alla olmoshi baʼzi soʻroq olmoshlari bilan birga gumon olmoshlarini yasaydi: allakim, allanima, allaqanday va boshqalar.

Allanima olmoshi koʻpincha ot oʻrnida ishlatilib, turli kishilik qoʻshimchalari, egalik va koʻplik qoʻshimchalarini oladi. Bobom goho behushday allanimalarni shivirlab qoʻyadi (Oybek). Mehri yuragini

Филология / Филология / Philology

zulukday so'rib yotgan allanimalardan qutilib chiqdi. (A.Qahhor).

Allanima olmoshi o'rnida ba'zan xos ma'no vazifasida allanarsa olmoshi ham qo'llaniladi. Allanarsaning portlashidan uyg'onib ketdim. (S.Ahmad).

Allakim olmoshi shaxslarga nisbatan noaniqlik ko'rsatadi. Allaqanday (alla qanaqa) olmoshi predmetning belgisi noaniq ekanligini ko'rsatadi. Alla qanday qurilishlar bo'yicha ministr muovini bo'lib ishlaydi. (U.Nazarov. "O'zgalar uchun").

Allaqaysi olmoshi ham, yuqoridagi olmosh kabi, predmet belgisining noaniqligini bildiradi. Ota-onasi yo'q dedilar, allaqaysi qishloqdan rizq axtarib kelgan dedilar (U.Nazarov "Chayon yili" 33-bet) Allaqayer olmoshi o'ringa nisbatan noaniqlikni bildiradi. U dunyoning allaqayerida bir umr shunday tiriklik qiladigan odamlar borligini hamma tasavvur ham etolmasa kerak, (X.Sultonov, Bir oqshom ertagi, 82-bet).

Allanechuk olmoshi ko'pincha harakatning noaniq holatga yuzaga kelishi, tushunarsiz holda sodir bo'lishni ko'rsatadi. Bu olmosh holat ravishi vazifasini o'taydi. Juda yarashdi, opacha, – dedi novcha yigit, allanechuk ishshayib (N. Qilichev "Chirchiq". 16-bet.) Ba'zan allanechuk so'zi noaniq belgi ma'nosini ham ifodalaydi.

Allaqancha olmosh miqdorga nisbatan noaniqlikni bildiradi. U kishi tog' yo'lidan allaqancha yo'l bosishi kerak (Said Ahmad).

Allaqacha olmoshi ham paytga nisbatan belgining ortiq ekanligini, ko'pligini bildiradi. Otasining o'lganiga va o'zi shaharga kelib yashayotganida allaqancha vaqt o'tdi. Noaniq gumon olmoshi ko'pincha so'roq olmoshlariga –dir qo'shimchasi qo'shilishi orqali hosil qilinadi.

Kimdir, nimadir, qandaydir, qaysidir va boshqalar.

Xulosa

Noaniqlik shakli –dir ko'plik, egalik va kishilik qo'shimchalaridan so'ng qo'shilib keladi. Nimadandir mulohaza qilib, hech narsa demadi, (A.Qahhor) Qora qo'ylardadir yer rangi-shafaq. Qorigan qayg'ular sudralar g'ijim. (R. Pafi Tavba, 19-bet). Kim nima olmoshlariga qo'shilib, noaniq shaxs yoki predmentni ifodalaydi. Yo'lakda Safozanning kimgadir shang'illagani eshitildi, so'ngra eshik ochib o'zi kirib keldi.(X.Sultonov. Bir oqshom ertagi 53-bet). Qanday so'ziga qo'shilib, noaniq belgini ifodalaydi. Ko'pincha bu xildagi gumon olmoshi belgini ifodalovchi so'zlar oldida keladi. ... qandaydir jiddiy bir gapni qizishib muhokama qilishardi.(S. Ahmad. Qorako'z majnun, 74-bet.)

Qayer, qayoq so'zlariga qo'shilib, o'ringa nisbatan noaniqlik belgini ko'rsatadi. Buning uchun bu so'zlar o'rin kishiliklari qo'shimchasidan birini qabul qilgan bo'lishi shart. Toshidan toshga to'sh urib shoshar-. Qayoqdadir zilol shalola. (A.Oripov, 1-jild 19-bet). Qachon so'zi – dir ko'plik bilan birga kelib paytga nisbatan noaniqlikni bildiradi. Qachondir biznikida bir dam olmoqchi, negadir mijja qoqmadi. (X.Sultonov "Bir oqshom ertagi" 1983. 30-bet). Birov so'zi ko'pincha begona boshqa, notanish, noaniq, odam kimdir degan ma'noni ifodalaydi. Ammo xatingiz juda qisqa bo'lsin ... birov kirib qolsa bormi. (O.Yoqubov Adolat manzili 145-bet). Qaysidir olmoshi ham noaniq belgiga ishora qiladi, noaniq paytni, miqdorini ham ifodalashi mumkin. Ikki oycha burun Binafshaxonning nomiga noma yuborib, uzrini aytibdi, so'ng qaysidir asrda bitilgan eski bir kitobni so'roqlabdi. Ilmiy ishiga zarur ekan (M. M. Do'st. 125-bet). Yana bir qaysidir rayon gazetasida muharir raykom

Филология / Филология / Philology

byurosining a'zosi bo'lgan.
(S.Ahmad. "Qorako'z majnun", 32-bet).

So'zlar o'ziga xos leksik – semantik belgilariga ko'ra ma'lum guruhlariga bo'linadi, ya'ni so'zlarni turkumlarga ajratishda ularning leksik – simantik belgilari asos qilib olinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduvaliyeva D. Abduvaliyeva Z. The Lexis Of Alisher Navoi's Historical Works. European Journal of research and Reflection in educational Sciences. Progressive Academic Publishing, UK. Volume 8 Number 3, Part II, 2020. –P. 56-63.
2. Anarboyeva A, Mirzayeva Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent, 2011.
3. Ahmedova H. O'zbek tili o'qitda zamonaviy texnologiyalar. Toshkent, 2012.
4. Sapayev Q. Hozirgi o'zbek tili. Toshkent, 2009.
5. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдлик. 1-жилд. А-Д. – Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2006.
6. Rahmatullayev Sh. Hozirgi adabiy o'zbek tili.1-jild. – Т. Mumtoz so'z. 2010.
7. Гуломов А., Асқарова М. Ҳозирги ўзбек адабий тили. Синтаксис. – Тошкент: Ўқитувчи, 1987.